

قرآن‌های چاپی نفیس کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

رسول سعیدی زاده *

چکیده:

قداست و اهمیت ویژه کتاب آسمانی قرآن کریم در میان ایرانیان، سبب پیوند ریشه‌دار تاریخ چاپ با چاپ و نشر کتاب مقدس گردید، همان‌گونه که ظهور صنعت چاپ توسط گوتنبرگ نیز همزمان با چاپ و نشر انجیل مسیحیان بود.

تاریخ چاپ در ایران با نشر قرآن مجید پیوند ناگسستنی پیدا نموده است و بدون بررسی تاریخی قرآن‌های سنگی چاپ شده در چاپخانه‌های تهران، تبریز و شبه قاره، اظهار نظر درباره تاریخ تحقق صنعت چاپ در ایران غیر عملی، بلکه غیر ممکن می‌نماید.

در پژوهش حاضر سعی بر معرفی ۲۵ نسخه از قرآن‌های نفیس چاپی موجود در مخزن چاپی و بخش چاپ سنگی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، همراه با تصاویر تعدادی از آنها، به ترتیب قدمت تاریخ چاپ، شده است.

واژگان کلیدی: قرآن، نفایس چاپی، کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی

* کارشناس ارشد الهیات و پژوهشگر بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی
qubbat@yahoo.com

و معانی کلمات و جملات، حاشیه‌نویسی قرآن معمول شد. اکثر این حواشی در زمینه ثواب قرائت سوره‌ها، شأن نزول آیات، قرائت‌های مختلف قرای هفت‌گانه و سرانجام خلاصه تفسیر با استفاده از تفاسیر معتبر بود.

در اوایل قرن چهاردهم قمری ناشران ایرانی به تقلید از قرآن‌های چاپ مصر، کشف‌الآیات و کشف‌المطالب را به ذیل قرآن‌ها افزودند و کم‌کم آوردن ملحقات دیگر مانند: تجوید قرآن، اذکار هفته، طریقه استخاره کردن، تعبیر خواب، تعویذات، طلسمات و... شایع گردید.

آرایش نسخ از قرون اولیه کتابت و تحریر قرآن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار بود. با پیدایش صنعت چاپ، تذهیب قرآن‌های چاپی به تقلید از قرآن‌های خطی در نیمه دوم قرن سیزدهم قمری به شکل دستی انجام می‌شد. نمونه‌های تذهیب، جدول‌بندی و سرلوح‌سازی دستی و خطی در میان قرآن‌های چاپ سنگی به وفور ملاحظه می‌شود. بعدها به مرور تذهیب‌کاری به صورت سیاه و سفید و چاپ معمولی در آمد و این روند با صنعت چاپ الوان، شکلی تازه یافت. در این تحقیق، نخست نسخه‌های چاپی به دو گروه عمده مترجم و غیرمترجم تقسیم گردیده، سپس هریک از آنها، تحت دو موضوع قرآن‌های چاپ سنگی و غیرسنگی (شامل: سربی، اُفت، عکسی و...) تفکیک شد. در مرحله دوم برای معرفی قرآن‌های چاپی از روش فهرست‌نگاری توصیفی با نظم منطقی استفاده گردید. به این معنی که در هر نسخه، عنوان، نام واقف یا اهدا کننده، تاریخ وقف یا اهدا، ضمایم صدر و ذیل نسخه، نوع خط متن و حاشیه و بالاخره توضیحات لازم تحت عنوان کاتب، مترجم، محل و تاریخ کتابت، ناشر و مصحح، وضعیت چاپ (محل چاپ، نوبت چاپ، تاریخ چاپ) چاپخانه، بانسی چاپ، مصحح چاپ، تعداد صفحه، شمارگان، آرایش‌های متن، قطع و نوع جلد، اندازه اوراق، توصیف تزیینات جلد، اثر مهر، متن یادداشت‌های نسخه، ارزش و امتیاز میزان نفاست هر یک به تفکیک نفیس، ممتاز و درجه یک تا نفایس درجه دو و سه مبنی بر کتاب‌آرایی دستی و خطی در نسخه‌های چاپی سنگی مورد توجه و مد نظر قرار گرفت.

اطلاعات موجود در کتاب از روی نسخ در دسترس (روی جلد، صفحه عنوان و گاهی اوقات متن) استخراج شده‌است. اثر مهر و یادداشت از جمله مواردی بودند که عیناً از نسخه قرآنی برداشت شده‌اند و تغییری در آنها داده نشده‌است. ترتیب آوردن نسخه‌ها در این پژوهش، بر اساس سال چاپ (وضعیت چاپ) است؛ اما اینکه در ابتدا نام واقف ذکر شده، به علت اهمیت داشتن سنت وقف و احترام به واقفان است.

کنجینه قرآن‌های چاپی و نفیس کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی، تاریخ مستند نسخه‌های چاپی است. تنوع و جامعیت نسخه‌های قرآنی به دلیل وقف نمودن قرآن از جایگاه ویژه و منحصر به فردی برخوردار است. بر طبق آماري که در سال ۱۳۰۱ق. از طریق کارپرداز آستان مقدس ارایه گردید، ۲۰۰ جلد قرآن چاپ سنگی و سربی در کتابخانه مبارکه وجود داشت.^۱ قرآن‌های چاپی هر روز به منظور حفظ و نگهداری به کتابخانه آورده می‌شوند. در میان اسامی واقفان تمام اقشار جامعه اعم از شخصیت‌های سیاسی، دانشمندان، کشاورزان، صنعت‌کاران و عامه مردم ملاحظه می‌شود. تحقیق و بررسی مستقل وقف‌نامه قرآن‌های چاپی کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی در مقاله‌ای جداگانه بسیار مناسب است.^۲

ضرورت فهم معانی قرآن برای عموم مسلمانان و حتی بیگانگان، برخی را بر آن داشت که به ترجمه قرآن به زبان‌های دیگر نیز روی آورند. در راستای این تلاش قرآن به زبان‌های انگلیسی، فرانسه، آلمانی، چینی، روسی، اردو و ده‌ها زبان زنده دنیا ترجمه گردید.^۳ ترجمه قرآن به زبان پارسی به لحاظ فارسی بودن زبان مردم ایران دارای جایگاه ویژه‌ای است. تا به امروز بیش از صد ترجمه توسط اندیشمندان ایرانی به زبان پارسی انجام گرفته است و هنوز هم این راه بی‌منتها ادامه دارد.

با شروع چاپ سنگی در نیمه اول قرن سیزدهم هجری قمری همزمان استفاده از ترجمه آیات قرآن نیز آغاز گردید. ترجمه‌های اولیه بیش‌تر به صورت تحت‌اللفظی بود؛ اما کم‌کم، به خصوص در اواخر این قرن، برای درک مفهوم

۱. فردوس التواریخ، باب آخر، چاپ سنگی، بدون صفحه‌شمار.

۲. آن‌گونه که از شواهد تاریخی برمی‌آید در قرون اخیر عده‌ای تحت عنوان وقف‌نامه‌نویس قرآن در اطراف روضه رضویه مشغول به کار بوده‌اند و حتی نقل می‌کنند که یکی از بزرگان قرن گذشته در بدو ورود به شهر مشهد به خاطر نیاز مالی، وقف‌نامه قرآن می‌نوشت. لکن یکی از علمای مقیم مشهد او را بی‌نیاز نمود و ایشان دیگر آن کار را ادامه نداد.

۳. در مخزن ویژه قرآن‌های چاپی می‌توان به ده‌ها قرآن مترجم به زبان‌های خارجه دست یافت. برای نمونه به چند مورد در بخش پایانی این مقاله اشاره گردیده است.

قرآن‌های چاپ سنگی بدون ترجمه

۱) قرآن شماره ۸۲۲ (۳۱۱۲۹)۴:

واقف و تاریخ وقف: میرزا صادق، ۱۲۶۴ هـ.ق؛ ضمیمه: صدر: وقفنامه چاپی (یک صفحه)؛ ذیل: توضیحات ناشر (یک صفحه)؛ خط متن: نسخ ایرانی، عالی؛ کاتب: محمد حسین اصفهانی؛ محل و تاریخ کتابت: تبریز، ۱۲۵۴ هـ.ق؛ ناشر و مصحح: محمد صالح مستوفی شیرازی؛ وضعیت چاپ: تبریز، نوبت اول، ۱۲۵۴ هـ.ق؛ بانی چاپ: عباس میرزای قاجار؛ تعداد صفحه: ۵۲۰؛ شمارگان: ۱۲۵۰ نسخه. آرایش‌ها: نشانه‌های اجزا در حاشیه اوراق به خط ثلث مشکی؛ قطع و نوع جلد: رقعی، مقوا با روکش گالینگور جگری؛ اندازه اوراق: ۱۳×۲۰ س.م.؛ تزیین جلد: در عطف جلد کلمه «قرآن کریم» به رنگ مشکی.

اثر مهر: در اول نسخه مهر عرض دید؛ در آخر نسخه مهر سه نفر که نسخه را زیارت کردند؛ از طرف کمسیون آستان قدس عرض دیده شد به تاریخ ۱ شهر شعبان ۱۳۴۳؛ یادداشت: در آخر نسخه: «این قرآن را وقف کرد میرزا صادق شهر شوال سنه ۱۲۶۴ هـ.ق.»؛ ارزش و امتیاز: نفیس، درجه دو؛ تحریر به خط نسخ ایرانی. ملاحظات: نسخه حاضر اخیراً در کتابخانه مرکزی تجلید شده است؛ اوراق فاقد صفحه‌شمار و آیات نیز بدون شمارش است؛ آخرین برگ نسخه که شامل هفت سوره است، موجود نیست.

۲) قرآن شماره ۸۶۱:

واقف و تاریخ وقف: محمدحسن، ۱۳۵۹ هـ.ق؛ ضمیمه: صدر: وقفنامه دست‌نویس (یک صفحه)؛ ذیل: دعای ختم قرآن (یک صفحه)؛ خط متن: نسخ ایرانی، عالی؛ کاتب: علی‌اکبر شیرازی؛ ناشر و بانی چاپ: حاج محمد رحیم‌خان؛ وضعیت چاپ: [تبریز]، نوبت اول، ۱۲۵۵ هـ.ق؛ تعداد صفحه: ۵۹۳.

آرایش‌ها: اوراق جدول‌بندی مشکی با تحریر مشکی؛ اسامی سوره‌ها دست‌نویس و به خط ثلث سرخ رنگ؛ قطع و نوع جلد: وزیری بزرگ، مقوا با روکش گالینگور جگری؛ اندازه اوراق: ۱۷/۵×۲۹ س.م.؛ تزیین جلد: بر روی جلد و عطف آن کلمه «قرآن مجید» به رنگ مشکی؛ اثر مهر: واقف: محمدحسن... یادداشت: «هو الواقف علی الضمائر، بسم الله الرحمن الرحیم و منه الاعانة لنفور ما فی جنات النعیم، الحمد لله الذی وقف علی ما فی ضمائر الابرار و فقهیم لتحصیل الذخائر لدار القرار و وعدهم بفضله و کرمه و رحمته جنات تجری تحتها الانهار، و الصلوة و السلام علی سیدالابرار

محمد و آله و عترته اطهار، عنده قطر الامطار و ورق الاشجار و ظلم علیه اللیل و شرق علیه النهار، فبعد این خادم شریعت مطهره علی شارعها الاف السلام و الثناء و التحیه به مقتضای کفایت از عالی جاه رفعت جایگاه، مقاربین الامثال و الاقرآن... ساکن بمبئی وقف نمودم این جلد قرآن مجید را به انضمام دوپیست و نود و نه جلد دیگر به همین قطع و خط، بر عموم شیعیان ائمه اطهار علیهم الاف تحیه من... حرره فی سنه... فی سادس عشر شهر ذی القعدة فی سنه ۱۲۵۹ [ه.ق.].».

ارزش و امتیاز: نفیس؛ کتابت به خط نسخ ایرانی، قدمت چاپ نسخه: ملاحظات: نسخه حاضر اخیراً در کتابخانه مرکزی تجلید شده است؛ اوراق بدون صفحه‌شمار و آیات نیز بدون شمارش است؛ در اول بعضی از سوره‌ها کلمه دست‌نویس «وقف» وجود دارد.

۳) قرآن شماره ۷۲۰ (۳۰۹۰۳):

تذهیب یک صفحه از قرآن شماره ۷۲۰

اهدا کننده و تاریخ اهدا: کاظم مدیر شانه‌چی، ۱۳۷۷ هـ.ش؛ ضمیمه: صدر: دعای قبل از تلاوت (دو صفحه)؛ ذیل: دعای پس از تلاوت (دو صفحه)؛ خط متن و حاشیه: نسخ ایرانی،

تصویر قرآن ۸۲۲- قدیمی ترین قرآن چاپ سنگی غیر مترجم.

۴. عدد اول مربوط به شماره ثبت قرآن در دفتر قرآن‌های مخزن چاپی و اعداد داخل پرانتز مربوط به شماره ثبت نسخه‌هایی است که در بخش چاپ سنگی اداره مخطوطات وجود دارند.

ترنج با دو سر ترنج و جدول بندی اکیلی، تحریر به سرخی و کمند به لاجوردی، سوره حمد و اول سوره بقره جمعاً دارای چهار کتیبه و دو سر لوح با حاشیه گل و برگ الوان منقش، اوراق جدول بندی اکیلی و مشکی، تحریر به سرخی و کمند به لاجوردی، فواصل آیات گوی اکیلی، نشانه‌ها در حاشیه اوراق داخل ترنج اکیلی، اول سوره‌ها کتیبه مانند اکیلی و اسامی سوره‌ها به خط ثلث سرخ رنگ. قطع و نوع جلد: رقعی، مقوا با روکش کالینگور جگری؛ اندازه اوراق: ۱۹×۱۲/۵ س.م.؛ تزیین جلد: در عطف جلد کلمه «القرآن المجید» به رنگ طلایی.

اثر مهر: در اول و آخر نسخه: وقف سرکار فیض آثار حضرت ثامن الائمه سلام الله علیه؛ عبده محمد حسین بن فضل الله الحسینی، داخل عرض شد؛ در آخر نسخه مهر پنج نفر که نسخه را زیارت کردند؛ از طرف کمیون اصلاحات آستان قدس عرض دیده شد تاریخ ۱ شهر شعبان ۱۳۴۳؛ نمره مسلسل کتاب ۱۴۶۳.

یادداشت: وقف نامه در اول نسخه: «الحمد لله الواقف علی الضمائر، والشکر لله المطلق علی السرائر، والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد و آله افضل الاوائل والاواخر؛ و بعد حسن توفیق رب وجود شامل و کفایت حضرت معبود کافل جناب مستطاب مستغنی الاوصاف و الالقباب حسینی نژاد رضوی را در آنچه سلاله عالی نسب و نقاوه خوبان والا حسب آقای امیرزا فضل الله و له فضله العالی، خادم آستان عرش درجه ثامن الائمه صلوات الله و سلامه علیه کرده و وقف مؤبد و حبس مخلص شرعی نمودند این جلد کلام الله مجید را بر سرکار فیض آثار عظمت شعار، موهبت دثار ثامن الائمه اطهار صلوات الله و سلامه علیه فی آناء اللیل و اطراف النهار بشروط موعده دین اینکه از شهر بند ارض اقدس و مشهد مقدس به خارج نقل نه نمایند، و به دست اطفال بی تمیز ندهند و در کتابخانه مبارکه موقوف و معطل نگذارند، و در هر سه ماه یک مرتبه به نظر کتابدار سرکار فیض آثار رسانیده و به تجدید قبض و اذن نگاه دارند، و تولیت آن مانند کتب و کلام الله سرکار فیض آثار با متولی آن آستان عرش بیان است، بر مراتب مرقومه صیغه وقف کما هو المقرر فی الشریعة واقع و جاری شد، فممن بدله بعد ما سمعه فانما ائمه علی الذین یبدلونہ^۵، تحریراً بتاریخ شوال المکرم سنه اثین و سبعین و مائین بعد الالف من الهجرة المقدسة».

ارزش و امتیاز: نفیس؛ تحریر به خط نسخ ایرانی، تذهیب اوراق به ویژه دو صفحه اول نسخه. ملاحظات: نسخه حاضر اخیراً در کتابخانه مرکزی تجلید شده است؛ اوراق فاقد صفحه شمار و آیات نیز بدون شمارش است؛ در حاشیه صفحه سوم ثواب قرائت سوره بقره و آل عمران بیان شده است.

ممتاز، نستعلیق شکسته؛ کاتب: احمد بن محمد تبریزی؛ محل و تاریخ کتابت: [تبریز]، ۱۲۵۸ هـ.ق؛ ناشر: آقا جبار تبریزی؛ وضعیت چاپ: [تبریز]، نوبت اول، ۱۲۵۸ هـ.ق؛ چاپخانه: آقا جبار بن الحاج غفار تبریزی؛ بانی چاپ: حاج فرج و آقا رضا؛ تعداد صفحه: ۲۵۴.

آرایش‌ها: دستی است، دعای قبل و بعد از قرائت در اول و آخر نسخه داخل ترنج چایی با دو سر ترنج مشکی و جدول بندی با تحریر لاجوردی و کمند مشکی، سوره حمد و اول سوره بقره جمعاً دارای چهار کتیبه زمینه لاجوردی و طلائی با جدول بندی طلا و آبی و سرخ و کمند مشکی، حاشیه این دو صفحه با تذهیب گل و برگ در زمینه آبی مزین و دارای دو سر لوح مذهب منقش، اوراق جدول بندی به طلا و مشکی، تحریر به آبی و کمند به مشکی، فواصل آیات گوی طلائی کوچک، اول سوره‌ها زر اندازی و اسامی آنها به خط ثلث سرخ رنگ، اسامی اجزا در حاشیه اوراق به خط ثلث سرخ رنگ، بین سطور ثواب قرائت در حاشیه اوراق زراندازی. قطع و نوع جلد: رقعی، کالینگور سبز؛ اندازه اوراق: ۱۹/۷×۱۳ س.م.؛ اثر مهر: در اول سوره توبه: مهر مالک ناخواناست.

یادداشت اول نسخه: «از تبریز ابتیاع گردید ۱۳۳۷/۸/۲۸ تهران - ایران در اول سوره توبه: استغفرالله و اسئله التوبه، امروز که روز دوازدهم شهر رجب المرجب ۱۳۳۵ و فردا سیزدهم شهر عید مبارک مولود حضرت امیرالمؤمنین است، توبه می‌کنم بدرگاه خدای تعالی ...»

ارزش و امتیاز: نفیس؛ تحریر به خط نسخ ایرانی؛ آوردن ثواب قرائت در حاشیه اوراق، تذهیب زیبای دو صفحه اول و استفاده از کاغذ روغنی اعلا در چاپ نسخه. ملاحظات: نسخه حاضر مجدداً در کتابخانه مرکزی تجلید شده است؛ اوراق بدون صفحه شمار و آیات نیز فاقد شمارش است.

۴) قرآن شماره ۸۲۷ (۳۰۹۰۷):

واقف و تاریخ وقف: حسینی نژاد رضوی، شوال ۱۲۷۲ هـ.ق؛ ضمایم: صدر؛ وقف نامه، دعای قبل از تلاوت (سه صفحه)؛ ذیل: شناسنامه نسخه؛ خط متن: نسخ ایرانی، عالی؛ کاتب: احمد بن محمد تبریزی؛ محل و تاریخ کتابت: تبریز، ۱۲۵۸ هـ.ق؛ مصحح: [آقا جبار تبریزی]؛ وضعیت چاپ: تبریز، نوبت اول، ۱۲۵۸ هـ.ق؛ چاپخانه: آقا جبار تبریزی؛ بانی چاپ: حاج فرج و آقا رضا؛ تعداد صفحه: ۲۶۰.

آرایش‌ها: دستی است در اول نسخه وقف نامه دست نویس به خط نستعلیق با جدول بندی و کمند، دعای قبل از تلاوت داخل

۵. «فمن بدله بعد ما سمعه ما ما ائمه علی الذین یبدلونہ، ان الله سمیع علیم» (سوره بقره - ۱۸۱).

(۵) قرآن شماره ۲۳۲ (۳۰۸۹۳):

اهدا کنندگان و تاریخ اهدا: محمد ابراهیم شریعتی و زهرا تنومند، ۱۳۷۱ ه.ش؛ خط متن: نسخ ایرانی، عالی؛ کاتب: محمدحسن الکنجوی؛ محل و تاریخ کتابت: [تبریز]، ۱۲۶۰ ه.ق؛ وضعیت چاپ: تبریز، ۱۲۶۰ ه.ق؛ چاپخانه: ابوالحسن شیرازی و میرزا محسن تبریزی؛ بانی و چاپ: [میرزا عبدالصمد تبریزی]؛ تعداد صفحه: ۴۵۰.

آرایش‌ها: دستی است، سوره حمد و اول سوره بقره جمعاً دارای چهار کتبه و دو سرلوح زربوش منقش با جدول بندی طلائی و سرخی و لاجورد، حاشیه مذهب گل و برگ طلائی و لاجورد و سرخی، اوراق جدول بندی به سنگرف و زر و مشکی و لاجورد، کمند به سنگرف، فواصل آیات گوی طلائی، اول سوره‌ها دارای کتبه طلائی با لاجورد و سنگرف، حاشیه اوراق گل و برگ طلائی و لاجوردی، اسامی سوره‌ها به قلم ثلث سرخ، نشانه‌ها در حاشیه اوراق به سرخی در میان فتدیل زربوش.

قطع و نوع جلد: رقعی، تیماج ضربی با عطف چرمی؛ اندازه اوراق: ۱۲/۷۰×۲۰ س.م.؛ تزئین جلد: پشت جلد یک ترنج با دو سرترنج ضربی. اثر مهر: حسین بن...؛ کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی؛ اهدایی آقای محمد ابراهیم شریعتی و خانم زهرا تنومند به کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی ارزش و امتیاز: نفیس؛ کتابت به نسخ عالی، تذهیب زیبای دو صفحه اول و سایر اوراق و طلا و لاجورد و سنگرف و جدول بندی دستی.

قرآن‌های بدون ترجمه و غیر چاپ سنگی

(۱) قرآن شماره ۷۵۱:

واقف و تاریخ وقف: نامعلوم، دوم رجب ۱۲۴۸ ه.ق؛ ضمایم: مذیل: توضیحات بانی و ناشر چاپ (دو صفحه)؛ خط متن: حروفچینی شده؛ وضعیت چاپ: دارالخلافه طهران، نوبت اول، ۱۲۴۷ ه.ق؛ چاپخانه: اسفندیارخان؛ بانی چاپ: میرزا زین‌العابدین؛ تعداد صفحه: ۴۶۰.

آرایش‌ها: اوراق جدول بندی مشکی با تحریر مشکی؛ قطع و نوع جلد: وزیری بزرگ، تیماج قهوه‌ای سوخته؛ اندازه اوراق: ۱۹×۲۸ س.م.

یادداشت: در اول سوره بقره: «[هو] الواقف علی الضمائر و المطلاع علی السرائر، و الصلوة علی اشرف [خلقه] و...»

ارزش و امتیاز: نفیس؛ چاپ سربی قدیمی. ملاحظات: نسخه حاضر در سال ۱۳۶۵ شمسی دوباره تجلید و صحافی شده است؛ آیات فاقد شمارش است؛ این نسخه قدیمی‌ترین چاپ سربی موجود در کتابخانه آستان قدس رضوی است.

نسخه شماره ۷۵۱ قدیمی‌ترین نسخه چاپ سربی که در شعبان ۱۲۴۷ قمری در تهران به چاپ رسید.

(۲) قرآن شماره ۸۳۴:

واقف و تاریخ وقف: نامعلوم؛ آغاز: سوره بقره (آیه اول)؛ انجام: سوره ناس؛ ضمایم: مذیل: شناسنامه نسخه (یک صفحه)؛ خط متن: حروفچینی شده؛ ناشر: نامعلوم؛ وضعیت چاپ: تهران، نوبت اول ۱۲۵۵ ه.ق؛ چاپخانه: زین‌العابدین تبریزی؛ بانی و اهتمام کننده: [سید محمد طهرانی]؛ تعداد صفحه: ۵۰۸.

آرایش‌ها: اوراق جدول بندی مشکی؛ قطع و نوع جلد: رقعی، مقوا با روکش پارچه؛ اندازه اوراق: ۱۳×۲۰ س.م.

اثر مهر: از طرف کمسیون اصلاحات آستان قدس عرض دیده شد به تاریخ ۱ شهر شعبان ۱۳۴۳؛ نمره مسلسل کتاب ۱۴۰۶؛ یادداشت: در اول نسخه: «وقف سرکار فیض آثار»؛ ارزش و امتیاز: نفیس؛

ملاحظات: یک ورق از اول نسخه که حاوی صفحه عنوان و سوره حمد بوده موجود نیست؛ شمارش اوراق به صورت برگی است؛ آیات فاقد شمارش است.

(۳) القرآن و هو الهدی و الفرقان شماره ۱۰۲۸:

واقف و تاریخ وقف: میرزا رضاخان نائینی قاضی نور، ۱۳۱۱ ه.ش؛ ضمایم: مذیل: فهرست اجزا و سور (سه صفحه)، نجوم الفرقان فی اطراف القرآن (کشف الآیات) در

[تبریز]، نوبت اول، ۱۲۶۰ هـ.ق؛ تعداد صفحه: ۴۱۷؛ قطع و نوع جلد: رقی، مقوا با روکش گالینگور جگری؛ اندازه اوراق: ۲۲×۱۴ س.م.؛ تزیین جلد: بر روی جلد و عطف آن کلمه «قرآن مجید» به رنگ مشکی.

اثر مهر: در اول نسخه مهر دو نفر که نسخه را داخل عرض کردند؛ از طرف کمیسیون اصلاحات آستان قدس عرض دید شد به تاریخ ۱ شهر شعبان ۱۳۴۳؛ نمره مسلسل کتاب ۱۳۷۴؛ در آخر نسخه مهر چهار نفر از کسانی که نسخه را زیارت کردند. ارزش و امتیاز: نفیس. ملاحظات: نسخه حاضر اخیراً در کتابخانه مرکزی تجلید شده است؛ اوراق فاقد صفحه‌شمار و آیات نیز بدون شمارش است؛ تاریخ چاپ نسخه بر حسب وقف‌نامه اول نسخه ظاهراً سال ۱۲۶۰ هـ.ق. است.

۵) قرآن شماره ۷۵۳:

واقفه و تاریخ وقف: کبری خانم، ۱۲۹۷ هـ.ق؛ ضمایم: مذیل؛ شناسنامه نسخه؛ خط متن: حروفچینی شده؛ ناشر: نامعلوم؛ وضعیت چاپ: تهران، نوبت اول، ۱۲۷۱ هـ.ق؛ چاپخانه: آقا عبدالکریم؛ بانی چاپ و اهتمام کننده: میرزا زین العابدین؛ تعداد صفحه: ۴۴۷.

آرایش‌ها: اوراق جدول‌بندی مشکی و تحریر به مشکی، اسامی سوره‌ها دست‌نویس و به خط ثلث و با قلم سرخ، فواصل تعدادی از سوره‌ها به صورت دستی؛ قطع و نوع جلد: وزیری بزرگ، مقوا با روکش گالینگور جگری؛ اندازه اوراق: ۲۷/۳×۱۸/۵ س.م.

اثر مهر: از طرف کمیسیون اصلاحات آستان قدس عرض دید شد به تاریخ ۱ شهر شعبان ۱۳۴۳؛ نمره مسلسل کتاب ۱۳۱۹ ارزش و امتیاز: نفیس، درجه دو.

ملاحظات: نسخه حاضر اخیراً در کتابخانه مرکزی تجلید و صحافی شده است؛ جزو سی‌ام نسخه دارای افتادگی بوده که صحاف با افزودن اوراق نسخ متفرقه آن را ترمیم کرده است؛ آیات فاقد شمارش است.

قرآن‌های چاپ سنگی مترجم

۱) قرآن شماره ۷۵۷:

واقف و تاریخ وقف: بازماندگان محبوبه باجی، نامعلوم؛ آغاز: سوره بقره (آیه اول)؛ انجام: سوره ناس؛ ضمایم: مذیل؛ شناسنامه نسخه، دعای پس از تلاوت و وقف‌نامه (سه صفحه)؛ خط متن: نسخ ایرانی، عالی؛ کاتب: متن: علی‌ابن زین‌العابدین نوری؛ کاتب ترجمه: میرزا علی‌اکبر تفرشی؛ محل و تاریخ کتابت: [تبریز]، [۱۲۵۸ هـ.ق.]; مترجم:

سوره آه اعلیٰ
 تَابِي ۱۰ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْ الْمَلَكِ وَالْمَلَكِ ۱۱ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْ الْمَلَكِ ۱۲
 ۱۳ تَابِي ۱۴ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْ الْمَلَكِ ۱۵ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْ الْمَلَكِ ۱۶
 ۱۷ تَابِي ۱۸ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْ الْمَلَكِ ۱۹ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْ الْمَلَكِ ۲۰

سورة الاعلىٰ

مصحفہ رسمی تسع عشر آية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

۱ سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰی ۲ الَّذِی خَلَقَ سَمَوٰتِی ۳ وَالْاَرْضِ ۴ الَّذِی یَخْتَارُ ۵
 ۶ وَالَّذِی اَنْزَلَ الْمَطَرَ ۷ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ ۸ وَالْاَبْصَارَ ۹ وَكُلَّ شَیْءٍ
 ۱۰ اَنْزَلَ ۱۱ اِنَّ سَمَاءَ اَرْضِکُمْ ۱۲ لَیْسَ ۱۳ بِغَیْبٍ ۱۴ وَتَحْتِهَا الْاَرْضُ ۱۵
 ۱۶ الَّذِی یَنْزِلُ الْمَطَرَ ۱۷ فَاِنَّ لَکُمْ لَیْسَ ۱۸ بِغَیْبٍ ۱۹ فَکُلُّ شَیْءٍ ۲۰
 ۲۱ یَنْزِلُ ۲۲ اَسْمٰی رَبِّکُمْ ۲۳ عَلٰی سَمَوٰتِ الْاَرْضِ ۲۴ الْاَرْضِ ۲۵
 ۲۶ وَتَلٰوٰی ۲۷ اِنَّ هٰذَا لَیْسَ ۲۸ بِالْغَیْبِ ۲۹ اَلَّذِی ۳۰ یَنْزِلُ ۳۱

سورة الغاشية

مصحفہ رسمی ست و همصرون آية

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

۱ عَلٰی اَنْفَالٍ عَجِیْبٍ ۲ الْغَاشِیَةِ ۳ وَجِبْرِیَّتٍ رَّجِیْمَةٍ ۴ حَاقِمَةً ۵

یک صفحه از اواخر نسخه شماره ۱۰۲۸ معروف به نسخه گوستاو فلوگل چاپ ۱۸۴۲ میلادی آلمان

۲۱۹ صفحه؛ خط متن: حروفچینی شده؛ ناشر: سایتوپا یتپی کارونی؛ وضعیت چاپ: لایپزیک (آلمان)، ۱۸۴۲ م. (۱۲۵۸ هـ.ق.)؛ مصحح چاپ: گوستاو فلوگل؛ تعداد صفحه: ۳۳۷.

آرایش‌ها: سوره حمد و اول سوره بقره داخل محراب سرخ‌رنگ، اوراق جدول‌بندی و تحریر به سرخی، تذهیب به سبک مغربی، لبه به هم آمده اوراق طلائی؛ قطع و نوع جلد: وزیری، مقوا با روکش گالینگور سبز ضری؛ اندازه اوراق: ۲۴×۱۸ س.م.؛ تزیین جلد: پشت و روی جلد لوزی‌های ضری با گل و برگ طلائی.

اثر مهر: کتابخانه رضوان - تأسیس میرزا رضاخان نائینی قاضی نور- ۱۳۰۹ ش. Librairie.Rezvan

یادداشت نسخه: «وقفی مرحوم میرزا رضاخان نائینی قاضی نور بکتابخانه مبارکه اول مرداد سنه ۱۳۱۱»؛

ارزش و امتیاز: نفیس؛ تصحیح توسط مستشرق آلمانی، کشف‌الآیات (نجوم الفرقان فی اطراف القرآن)، چاپ در قرن نوزدهم میلادی؛ ملاحظات: نسخه حاضر به کوشش «گوستاو فلوگل» آلمانی به چاپ رسیده است؛ این نسخه در تاریخ اول مرداد ۱۳۱۱ ش. وقف گردیده و سپس در سال ۱۳۷۷ ش. به کتابخانه آستان قدس منتقل شد.

۴) قرآن شماره ۸۲۴:

واقفه و تاریخ وقف: خورشیدکلاه خانم، ربیع الاول ۱۲۶۱ هـ.ق؛ خط متن: حروفچینی شده؛ ناشر: نامعلوم؛ وضعیت چاپ:

محل و تاریخ کتابت: [تبریز]، ۱۲۶۰ هـ.ق؛ مترجم: نامعلوم؛ ناشر و بانی چاپ: آقا عبدالمحمّد؛ وضعیت چاپ: [تبریز]، نوبت اول، ۱۲۶۰ هـ.ق؛ چاپخانه: آقا عبدالمحمّد؛ مصحح چاپ: تعداد صفحه: ۵۴۴.

آرایش‌ها: اوراق جدول‌بندی مشکی، اسامی سوره‌ها در حاشیه اوراق به خط ثلث مشکی؛ قطع و نوع جلد: وزیری، مقوا با روکش گالینگور جگری؛ اندازه اوراق: ۱۶/۵×۲۴/۷ س.م.؛ تزیین جلد: در عطف جلد کلمه «قرآن مجید» به رنگ مشکی.

اثر مهر: وقف سرکار فیض آثار حضرت ثامن الائمه سلام‌الله علیه؛ عبده محمّدحسین بن فضل‌الله الحسینی از طرف کمسیون اصلاحات آستان‌قدس عرض دید شد به تاریخ ۱ شهر شعبان ۱۳۴۳؛ نمره مسلسل کتاب ۱۳۳۷.

یادداشت: «هو الواقف، وقف شرعی نمود امیر الامراء العظام محمّدحسن خان سردار بیات ایرانی این یک جلد کلام‌الله را بر کافه اهل ایمان، ثواب آن در یوم لاینفع مال و لابنون عاید گردد به مرحوم جنّت مکان محمّدخان واله وقف کرد. ۴ شهر شوال المکرم سنه ۱۲۷۲ داخل عرض شد؛» «به تاریخ شهر شوال المکرم ۱۲۷۰ داخل عرض شد.»

ارزش و امتیاز: نفیس؛ تحریر به دو خط نسخ و نستعلیق ایرانی، ترجمه روان به پارسی زینویس آیات، ثواب قرائت سوره‌ها، قدمت چاپ نسخه.

ملاحظات: نسخه حاضر اخیراً در کتابخانه مرکزی تجلید شده است؛ در آخر نسخه چهار مهر از افرادی که نسخه را زیارت کردند وجود دارد؛ کلمات «بد، خوب و...» برای استخاره کردن در بالای اوراق آورده شده است؛ آیات فاقد شمارش و صفحه‌شمار اوراق نیز به صورت برگی است؛ بین سطرها خط‌کشی شده است؛ ترجمه پارسی در زیر آیات و ثواب قرائت سوره‌ها در حاشیه اوراق آورده شده است.

۳) قرآن شماره ۶۹۹:

واقف و تاریخ وقف: کاظم مدیر شانه‌چی، [۱۳۷۷ ش.]; ضمیمه: مذیل: دعای ختم قرآن؛ خط متن، ترجمه و حاشیه: نسخ ایرانی، عالی؛ کاتب: متن: عبدالله تبریزی؛ کاتب ترجمه ترجمه و تفسیر: عبدالرحیم ابن محمّد جعفر؛ محل و تاریخ کتابت: [تهران]، ۱۲۶۷ هـ.ق؛ مترجم: نامعلوم؛ وضعیت چاپ: تهران، نوبت اول، ۱۲۶۷ هـ.ق؛ تعداد صفحه: ۵۲۲.

آرایش‌ها: دستی است، سوره حمد و اول سوره بقره دارای دو سرلوح زراندازی و لاجورد و سرخ‌رنگ و فیروزه با جدول‌بندی به چهار رنگ مذکوره، بین‌السطور زر اندازی و جمعاً دارای چهار کتیبه، اوراق جدول‌بندی به زر و لاجورد

نامعلوم؛ وضعیت چاپ: [تبریز]، نوبت اول، ۱۲۵۸ هـ.ق؛ تعداد صفحه: ۵۵۹.

آرایش‌ها: اوراق جدول‌بندی مشکی، فواصل آیات باقلم سرخ، اسامی سوره‌ها به خط ثلث مشکی؛ قطع و نوع جلد: وزیری، مقوا روغنی دستی صدمه‌دیده؛ اندازه اوراق: ۱۷×۲۵ س.م.؛ تزیین جلد: درون جلد زمینه لاکه یک شاخه گل نرگس دستی، پشت و روی جلد تشعیر گل و برگ به صورت دستی با جدول‌بندی.

ارزش و امتیاز: نفیس؛ تحریر به دو خط نسخ و نستعلیق ایرانی، ترجمه روان، ثواب قرائت سوره‌ها. ملاحظات: دعای پس از تلاوت و وقف‌نامه در آخر نسخه دست‌نویس است؛ ترجمه فارسی در زیر آیات و ثواب قرائت سوره‌ها در حاشیه اوراق آورده شده است؛ بین سطرها خط‌کشی شده است؛ آیات فاقد شمارش است؛ شمارش صفحات به صورت ورقی است.

۲) قرآن شماره ۷۵۶ (۳۰۹۱۶):

یک صفحه از آخر نسخه شماره ۷۵۶ مهر افرادی

واقف و تاریخ وقف: محمّدحسن خان سردار، [۱۲۷۰ هـ.ق.]; ضمیمه: صدر: دعای قبل از تلاوت و طریقه استخاره کردن (یک صفحه)؛ ذیل: توضیحات کاتب؛ خط متن، ترجمه و حاشیه: نسخ ایرانی، عالی، نستعلیق خفی؛ کاتب: متن: علی ابن زین‌العابدین النوری کاتب ترجمه؛ ترجمه: نامعلوم؛

و مشکی، جدول‌بندی تفسیر در حاشیه اوراق با قلم سرخ، نمایانگر اجزا در حاشیه اوراق داخل زراندازی، اول سوره‌ها دارای کتیبه زراندازی و لاجوردی، اسامی سوره‌ها به خط ثلث و با قلم سرخ؛ قطع و نوع جلد: وزیری، مقوا روغنی دست‌ساز آسیب‌دیده، عطف و حاشیه تیماج تریاکی؛ اندازه اوراق: ۱۷/۵×۲۶/۵ س.م.

تزئین جلد: درون جلد زمینه لاک‌ی یک شاخه گل نرگس، روی جلد زمینه زربوش گل و بوته با عطف و لبه‌های تیماج قهوه‌ای.

ارزش و امتیاز: نفیس؛ تحریر به خط نسخ و نستعلیق ایرانی، ترجمه به پارسی همراه با خلاصه التفسیر، تذهیب زیبای اول سوره‌ها و نیز دو صفحه اول نسخه، کتیبه‌های اول سوره‌ها و جلد دست‌ساز. ملاحظات: نسخه یکبار بازسازی و در سال ۱۳۶۹ اسیدزدایی شده‌است؛ کلمات «بد و خوب» برای استخاره کردن در بالای اوراق آورده شده‌است؛ ترجمه پارسی در زیر آیات و خلاصه التفسیر در حاشیه اوراق است؛ اوراق بدون صفحه‌شمار است.

۴) قرآن شماره ۱۲۴۱ (۳۳۰۳۹):

سوره نور نسخه شماره ۱۲۴۱ تحریر ابوطالب ابن میرزا محمد علی

اهدا کننده و تاریخ اهدا: سودابه محجوبی، ۱۳۷۹ ش؛ ضمایم: صدر: دعای قبل از تلاوت، تعویذات، فهرست سور (پنج صفحه)؛ ذیل: دعای پس از تلاوت منقول از صحیفه سجاده و توضیحات کاتب (سه صفحه)؛ خط متن، ترجمه و حاشیه: نسخ ایرانی، عالی؛ کاتب: ابوطالب ابن میرزا محمدعلی معروف به میرزاخان؛ تاریخ کتابت: ۱۲۷۱ ه.ق؛ مترجم: نامعلوم؛ وضعیت چاپ: [تبریز]، نوبت اول، ۱۲۷۱ ه.ق؛ تعداد صفحه: ۴۷۱.

آرایش‌ها: دستی است، دعای قبل از تلاوت به خط ثلث مشکی داخل ترنج با زراندازی بین‌السطور و حاشیه گل و برگ طلایی، خطوط و سطور دو صفحه تعویذات زراندازی، فهرست سوره‌ها به خط ثلث مشکی داخل اشکال هندسی منتظم با زراندازی بین خطوط و گل و برگ طلایی، سوره حمد و اول سوره بقره جمعاً دارای چهار کتیبه طلایی و دو سرلوح طلایی با جدول‌بندی حاشیه گل و برگ طلایی، تمام اوراق جدول‌بندی به سرخی و مشکی، تحریر به لاجورد و کمند به سرخی و مشکی، فواصل آیات گوی طلایی، نشانه‌ها در حاشیه اوراق داخل ترنج طلایی، اسامی سوره‌ها به خط ثلث مشکی، اول سوره‌ها دارای کتیبه طلایی، خطوط سطور تمام اوراق به زر، دعای سجده در آخر نسخه داخل ترنج طلایی با سرترنج و یک کتیبه طلایی تو خالی، آرایش‌ها در اصل مشکی چاپی بوده که روی اشکال مشکی چاپی زراندازی دستی شده‌است.

قطع و نوع جلد: رحلی کوچک، روغنی عکسی با عطف میشن و لبه‌های مقوایی؛ اندازه اوراق: ۲۰×۲۹/۷ س.م؛ تزئین جلد: پشت و روی جلد در زمینه خرمایی گل و بوته عکسی با روکش پلاستیک نازک.

اثر مهر: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی؛ اهدایی مرحومه سودابه محجوبی به کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی.

ارزش و امتیاز: نفیس؛ تحریر به دو خط نسخ و نستعلیق ایرانی، ترجمه روان به پارسی، تفسیر بعضی از آیات کریمه، تذهیب زیبای نسخه.

ملاحظات: کلمات «خوب و بد» برای استخاره کردن در بالای اوراق آورده شده‌است؛ ترجمه فارسی در زیر آیات در حاشیه اوراق نوشته شده‌است.

۵) قرآن شماره ۵۳:

واقف و تاریخ وقف: عبدالمحمد عمو اغلی، ۱۳۶۳ ه.ق؛ ضمایم: صدر: دعای قبل از تلاوت (دو صفحه)؛ ذیل: دعای پس از تلاوت (یک صفحه)؛ خط متن، ترجمه و حاشیه: نسخ ایرانی، عالی، نستعلیق خفی؛ کاتب: متن: محمد

روی جلد و عطف آن کلمات «قرآن ترجمه بفارسی» ضری و به رنگ طلایی؛ اثر مهر: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی. ارزش و امتیاز: نفیس، درجه دو؛ ترجمه روان به زبان پارسی توسط مرحوم بصیرالملک و آقا جمال خوانساری. ملاحظات: نسخه حاضر اخیراً در کتابخانه مرکزی تجلید و صحافی شده است؛ اوراق فاقد صفحه‌شمار است.

۲) قرآن شماره ۱۲۴۰:

نسخه ۱۲۴۰ کتابت محمد علی مدرس زاده با ترجمه و خلاصه التفسیر در حاشیه

هدا کننده و تاریخ اهدا: بنیاد شهید تهران، ۱۳۷۸ ش؛ ضامیم: صدر: دعای قبل از تلاوت، تجوید القرآن، کتاب رواج الغیب تألیف شیخ عبدالنبی، تجوید منظوم، رساله کلمات مشکله سور قرآنی، کتاب شجره طیبه، کتاب حجه البالغه، تصویری خیالی از امیرالمؤمنین با فرزندان، ضیاء العیون در طلسمات و تعویذات، فهرست سور (۶۹ صفحه)؛ ذیل: دعای پس از قرائت، کشف المطالب، کشف الآیات، دعای سجده (۱۰۳ صفحه)؛ خط متن، ترجمه و حاشیه: نسخ ایرانی، عالی، نستعلیق؛ کتاب: محمد علی مدرس زاده؛ محل و تاریخ کتابت: [تهران]، ۱۳۶۳ هـ.ق؛ ناشر: سیداحمد کتابچی؛ وضعیت چاپ: تهران، نوبت اول،

صادق الحسینی؛ کاتب ترجمه و تفسیر: عبدالحسین فریدنی؛ تاریخ کتابت: ۱۲۷۱ هـ.ق؛ وضعیت چاپ: [تبریز]، نوبت اول، ۱۳۷۴ هـ.ق؛ چاپخانه: آقا محمدحسین بن آقا محمدرضا تبریزی؛ تعداد صفحه: ۴۳۱.

آرایش‌ها: سوره حمد و اول سوره بقره دارای دو کتیبه با حاشیه مذهب گل و برگ در زمینه لاجورد و طلایی غیرچاپی، اوراق جدول‌بندی با لاجورد و طلایی غیر چاپی، در پایان آیات گوی طلایی غیر چاپی، اول سوره‌ها دارای کتیبه زمینه زر و لاجورد غیر چاپی، نشانه‌ها در حاشیه داخل شمس طلایی با سرخی، دعای قبل و بعد از تلاوت در اول و آخر نسخه داخل ترنج با دو سرترنج.

قطع و نوع جلد: وزیری، مقوای روغنی و عطف تیماج عنابی؛ اندازه اوراق: ۱۵×۲۴/۲۰ س.م؛ تزئین جلد: پشت و روی جلد در زمینه لاجوردی دارای گل و بوته با سه جدول‌بندی در زمینه زرد و مشکی.

یادداشت: «وقف مؤبد و حبس مخلد آستانه قدس رضوی روحی فدا نمود این کلام‌الله مجید را مرحمت و غفران پناه جنت رضوان آرامگاه مشهدی عبدالمحمد عمو اغلی خلف مرحوم مشهدی محمد آقای کهنمویی»؛ «در آستانه قدس تلاوت شود و فایده‌اش بر روح مقدس ایشان عاید گردد»؛ «تحریراً شهر صیام ۱۳۶۳ [ه.ق.]».

ارزش و امتیاز: نفیس؛ جدول‌بندی طلایی و استفاده از لاجورد و طلا و سنگرف در اول سوره‌ها، وجود گوی طلایی در فواصل آیات و تذهیب دو صفحه اول نسخه. ملاحظات: ترجمه فارسی در زیر آیات و خلاصه تفسیر در حاشیه صفحات است؛ در اکثر صفحات کلمه دست‌نویس «وقف آستانه قدس رضوی» وجود دارد؛ آیات فاقد شمارش است؛ جلد روغنی نسخه آسیب دیده است.

قرآن‌های مترجم غیر چاپ سنگی

۱) قرآن کریم ترجمه به فارسی شماره ۱۱۹۶:

هدا کننده و تاریخ اهدا: نامعلوم، ۱۳۷۸ ش؛ آغاز: ترجمه سوره حمد؛ انجام: ترجمه سوره ناس؛ ضامیم: صدر: صفحه عنوان (یک صفحه)؛ ذیل: توضیحات بانی چاپ (یک صفحه)؛ خط متن: حروفچینی شده؛ مترجم: بصیرالملک، آقا جمال خوانساری؛ ناشر: کتابخانه اقبال؛ وضعیت چاپ: تهران، نوبت اول، ۱۳۱۵ ش؛ چاپخانه: اقبال؛ بانی چاپ و اهتمام کننده: حسین اقبال؛ تعداد صفحه: ۶۱۸.

آرایش‌ها: در صفحه عنوان کلمه «قرآن کریم» به خط ثلث مشکی با جدول‌بندی؛ قطع و نوع جلد: رقیعی، مقوا با روکش گالینگور طوسی؛ اندازه اوراق: ۱۹/۷×۱۳/۷ س.م؛ تزئین جلد:

نسخه شماره ۱۱۹۶ قدیمی ترین نسخه مترجم چاپ سری

۱۳۶۳ هـ.ق؛ چاپخانه: اسلامیة؛ بانی چاپ و اهتمام کننده: شرکت سهامی طبع کتاب و سید احمد کتابچی مدیر کتابفروشی اسلامیة؛ تعداد صفحه: ۴۴۲.

آرایش‌ها: دعای قبل از تلاوت در اول و دعای سجده در آخر نسخه داخل ترنج با دوسرترنج و حاشیه گل و برگ مشکی، اسامی سوره‌ها به خط ثلث مشکی، سوره حمد و اول سوره بقره جمعاً دارای چهار کتیبه و دو سرلوح مشکی با جدول‌بندی و حاشیه تزئینی، اوراق جدول‌بندی مشکی، نشانه‌ها در حاشیه اوراق به خط ثلث مشکی.

قطع و نوع جلد: رحلی، تیماج خرمایی؛ اندازه اوراق: ۲۲×۳۵ س.م؛ تزئین جلد: بر روی جلد کلمات «قرآن، کشف الآیات...» به خط نستعلیق طلایی با جدول‌بندی ضربی، پشت جلد یک ترنج با جدول‌بندی ضربی. اثر مهر: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی؛ اهدایی بنیاد شهید به کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی.

ارزش و امتیاز: نفیس، درجه دو؛ تحریر به دو خط نسخ و نستعلیق ایرانی، ترجمه روان به پارسی و خلاصه تفسیر، ملحقات در اول و آخر نسخه شامل: تجویدالقرآن، کشف الآیات، کشف المطالب و... .

ملاحظات: کاتب نسخه را به خواهش «محمدعلی روستازاده» مدیر کتابفروشی بهار نوشته و سپس توسط ناشر به صورت عکسی به چاپ رسانده است. بین سطرها خط‌کشی شده است. حروف «د، ط و...» برای استخاره کردن در بالای اوراق آورده شده است؛ ترجمه فارسی در زیر آیات و خلاصه تفسیر در حاشیه نوشته شده است.

۳) قرآن مجید (با ترجمه و تفسیر)

شماره ۸۶۵ - ۸۶۴ - ۸۶۳:

اهدا کننده و تاریخ اهدا: ج. ۱. سپهسالار افغانستان [محمد ظاهرشاه]؛ ۱۳۲۵ ش؛ واقف و تاریخ وقف: ج. ۲ و ۳. محمدرحیم زله قندهاری؛ رجب ۱۳۷۱ هـ.ق؛ ج. ۱. آغاز: سوره حمد، انجام: سوره توبه (آیه ۹۳). - ج. ۲. آغاز: سوره توبه (آیه ۹۴)، انجام: سوره عنکبوت (آیه ۴۴). - ج. ۳. آغاز: سوره عنکبوت (آیه ۴۵)، انجام: سوره ناس؛ ضمایم: ج. ۱. صدر: صفحه عنوان (یک صفحه). - ج. ۲. صدر: صفحه عنوان، غلط‌نامه (پنج صفحه)؛ ذیل: تقریظات از کشورهای هند، پاکستان و ایران درباره چاپ نسخه (نه صفحه). - ج. ۳. صدر: صفحه عنوان (یک صفحه)؛ ذیل: ظاهراً توضیحات مصححان، رموز اوقاف، تقریظات مذکور در ذیل جلد دوم (یازده صفحه)؛ خط متن: حروفچینی شده؛ مترجم: محمود حسن دیوبندی؛ شبیر احمد دیوبندی؛ وضعیت چاپ:

کابل، [نوبت اول]، ۱۳۲۳ ش.؛ بانی چاپ و اهتمام کننده: محمد ظاهر شاه (پادشاه افغانستان)؛ چاپخانه: مطبعه عمومی؛ تعداد صفحه: ج. ۱. (۱۱۴۳). - ج. ۲. (۱۲۳۰). - ج. ۳. (۱۰۴۵)؛ مصحح: ج. ۳. [محمودی و مسعود کریمی]؛ قطع و نوع جلد: وزیر، ج. ۱.؛ با روکش گالینگور. - ج. ۲ و ۳: شومیز؛ اندازه اوراق: ج. ۱. ۱۷/۸۰×۲۷/۴۰ س.م؛ ج. ۲: ۱۷/۸۰×۲۶/۸۰ س.م؛ ج. ۳: ۱۸×۲۶/۷۰ س.م.

تزئین جلد: روی جلد کلمه «قرآن مجید...» به خط ثلث طلایی با چهارگوش تزئینی طلایی و ضربی؛ اثر مهر: ج. ۳: مغازه حاجی محمدرحیم نمرة ۱۷.

یادداشت: ج. ۱: «بتاریخ ۵ حوت سنه ۱۳۲۵ این تفسیر قرآن حکیم که در مطبعه کابل، افغانستان به چاپ رسیده به کتابخانه حضرت امام ثامن در مشهد رضوی اهدا گردید. سپهسالار افغانستان و صدراعظم». ج. ۲: «هو الواقف، وقف مؤبد نمود العباد الحاج محمدرحیم زله قندهاری ساکن قندهار این جلد قرآن مجید و جلد اول و سوم به کتابخانه مبارک حضرت ثامن الائمه المعصومین علی بن موسی الرضا علیه آلاف التحية و الثناء و تولیت آن با متولی باشی آستان قدس خواهد بود - تحریر بیست و هفتم شهر رجب ۱۳۷۱ هـ.ق.»

ارزش و امتیاز: نفیس، درجه دو؛ ترجمه روان به زبان فارسی، تفسیر تمام آیات. ملاحظات: اصل نسخه به زبان اردو بوده که توسط «محمود حسن دیوبندی» و «شبیر احمد دیوبندی» به فارسی ترجمه شده است؛ ترجمه فارسی در زیر آیات و تفسیر در پایان هر آیه آورده شده است؛ آیات فاقد شمارش است؛ وقف‌نامه جلد سوم تقریباً مشابه وقف‌نامه جلد دوم است.

۴) قرآن مجید شماره ۸۱۷:

اهدا کننده و تاریخ اهدا: محمد فیروزی، ۳۰ خرداد ۱۳۲۴ ش.؛ ضمایم: صدر: صفحه عنوان (یک صفحه)؛ ذیل: توضیح ناشر، فهرست اغلاط چاپی (سه صفحه)؛ خط متن و ترجمه: نسخ عثمانی، ممتاز، حروفچینی به صورت مستقل؛ کاتب: [مصطفی نظیف]؛ مترجم: محمود تهرانی (یاسری)؛ ناشر: کتابفروشی اسلامیة؛ وضعیت چاپ: تهران، نوبت اول، ۱۳۶۴ هـ.ق؛ چاپخانه: اسلامیة؛ بانی چاپ و اهتمام کننده: سید احمد کتابچی؛ مصحح چاپ: ابوالحسن شعرابی مسجد حوضی؛ تعداد صفحه: ۱۰۴۲.

آرایش‌ها: در صفحه عنوان کلمه «قرآن مجید» به خط ثلث مشکی با جدول‌بندی و حاشیه گل و برگ مشکی، سوره حمد و اول سوره بقره جمعاً دارای چهار کتیبه با

قرآن‌های مترجم به زبان‌های غیر فارسی

۱) قرآن کریم (قورئان کهریم) (زبان ایغوری):

اهدا کننده و تاریخ اهدا: عباس واعظ طیبسی، ۱۳۷۹ ش.؛ ضمایم: صدر: صفحه عنوان، مقدمه مترجم (چهار صفحه)؛ ذیل: شناسنامه، فهرست سور با ترجمه به لغت ایغوری، توضیح لغات، فهرست منابع مترجم (۳۳ صفحه)؛ خط متن و ترجمه: نسخ پاکستانی، عالی، حروفچینی به لغت ایغوری؛ مترجم: موهه ممت ت سالیه شریباتی؛ ناشر: دارالنشر للقومیات؛ وضعیت چاپ: پکن، [نوبت اول]، ۱۹۸۶م؛ تعداد صفحه: ۶۱۰.

آرایش‌ها: سوره حمد و اول سوره بقره دارای سرلوح مزدوج زمینه سبز منقش و حاشیه اشکال متناظر، اوراق جدول‌بندی، کلمه «قورئان کهریم» در صفحه عنوان در زمینه سفید داخل شمشه در وسط لوح سبز منقش؛ قطع و نوع جلد: وزیری متوسط، مقوا با روکش گالینگور سبز؛ اندازه اوراق: ۱۸/۷۰×۲۶ س.م.

تزیین جلد: روی جلد کلمه «قرآن کریم» به خط ثلث طلایی داخل ترنج با گل و برگ ضربی در اطراف و جدول‌بندی ضربی؛ اثر مهر: اهدایی مقام منبع تولید عظمای آستان قدس رضوی، حضرت آیه الله واعظ طیبسی به حسینه و کتابخانه امام رضا؛ ارزش و امتیاز: نفیس، ترجمه و تفسیر به زبان کاشغری (ایغوری).

ملاحظات: مترجم آن «محمد صالح شریباتی» است؛ این نسخه در تاج‌کمپنی (TajCopmany) پاکستان به صورت فتوگرافی به چاپ رسیده است.

۲) Kuran-1 Kerimve meal- icelile8i

شماره ۷۲۹:

اهدا کننده و تاریخ اهدا: کاظم مدیر شانه‌چی، ۱۳۷۷ ش.؛ ضمایم: صدر: صفحه عنوان (یک صفحه)؛ ذیل: دعای ختم قرآن، شناسنامه، کشف‌الآیات به زبان ترکی استانبولی (۳۲ صفحه)؛ خط متن و ترجمه: نسخ عثمانی، ممتاز، حروفچینی مستقل به حروف لاتین؛ کاتب: حافظ عثمان (قاییش‌زاده)؛ مترجم: عبدالله آیدین (Abdullah Aydin)؛ ناشر: دار النشر آیدین یاین اوی؛ وضعیت چاپ: استانبول، نوبت اول، ۱۳۹۵ ه.ق. چاپخانه: زنکدر مطبعه جیلق؛ تیراژ: بیست هزار نسخه، مصحح چاپ: شورای تدقیق مصاحف ترکیه؛ بانی چاپ و اهتمام‌کننده: آیدین یاین اوی؛ تعداد صفحه: ۶۰۵. آرایش‌ها: سوره حمد و اول سوره بقره دارای حاشیه گل و برگ اسلیمی الوان، فواصل آیات گوی قرمز، اسامی سوره‌ها و اجزا به خط ثلث مشکی، اول سوره‌ها دارای کتیبه

جدول‌بندی و حاشیه گل و برگ مشکی، اوراق جدول‌بندی با تحریر مشکی، اول سوره‌ها دارای کتیبه مشکی، اسامی سوره‌ها به خط ثلث مشکی.

قطع و نوع جلد: رفعی، مقوا با روکش گالینگور جگری؛ اندازه اوراق: ۱۴×۱۹/۵ س.م.؛ تزیین جلد: در عطف جلد کلمه «قرآن کریم» به رنگ مشکی.

یادداشت: در اول نسخه: «تقدیم به آستانه مقدس رضوی از طرف خاکسار محمد فیروزی؛ وقف برای تلاوت»؛ در آخر نسخه: «در این موقع تاریخ خرداد ماه ۱۳۲۴ که برای زیارت آستان قدس رضوی حضرت امام هشتم علی‌بن موسی‌الرضا علیه الصلوات... و مشرف شدم این قرآن کریم را هدیه و تقدیم آستانه مقدس نمود تا بر... برای تلاوت قرائت شود؛ خاکسار محمد فیروزی... مقیم بابل مازندران ۳۰ خردادماه ۱۳۲۴ [۱۳]».

ارزش و امتیاز: عادی؛ تحریر به خط نسخ عثمانی ممتاز، ترجمه فارسی و خلاصه تفسیر، تصحیح توسط آقای شعراپی. ملاحظات: متن قرآن در ۵۲۱ صفحه و ترجمه نیز در ۵۲۱ صفحه است؛ نسخه حاضر اخیراً در کتابخانه مرکزی آستان قدس تجلید شده است.

۵) کتاب نبی - قرآن فارسی شماره ۳۴۲ - ۳۴۰:

اهدا کننده و تاریخ اهدا: ج.۲. اسدالله علم، ۱۳۶۱ ش.؛ ج.۳. خانواده سرهنگ عباس‌رودی، ۱۳۶۶ ش.؛ ج.۲. آغاز: سوره توبه؛ انجام: سوره نمل (آیه ۹۳). ج.۳. آغاز: سوره قصص؛ انجام: سوره ناس؛ ضمایم: ج.۲. صدر: شناسنامه، مقدمه مترجم (دو صفحه). ج.۳. صدر: شناسنامه نسخه (یک صفحه)؛ ذیل: توضیحات مترجم (سه صفحه)؛ خط متن و ترجمه: حروفچینی شده؛ مترجم: عبدالحسین آیتی؛ ناشر: عبدالحسین آیتی؛ وضعیت چاپ: [تهران]، نوبت اول، ۱۳۲۵ ه.ق؛ چاپخانه: یمنی؛ بانی چاپ و اهتمام‌کننده: [عبدالحسین آیتی]؛ تعداد صفحه: ۴۱۵؛ قطع و نوع جلد: وزیری، مقوا با عطف پارچه‌ای؛ اندازه اوراق: ۱۷×۲۰/۳۰ س.م.؛ اثر مهر: کتابخانه آستان قدس - ویژه کتاب؛ اهدایی اسدالله علم به کتابخانه آستان قدس.

ارزش و امتیاز: عادی؛ ترجمه و تفسیر روان به پارسی. ملاحظات: چند آیه نوشته شده و به دنبال آن ترجمه‌های آنها آورده شده است؛ چاپخانه جلد سوم «شرکت سهامی طبع کتاب» است؛ جلد سوم در ۵۲۰ صفحه و در سال ۱۳۲۶ ش. به چاپ رسیده و توسط خانواده سرهنگ عباس‌رودی در سال ۱۳۶۶ ش. به کتابخانه اهدا شده است؛ جلد سوم نیمه جزو بیستم تا آخر جزو سی‌ام را شامل می‌شود؛ جلد اول موجود نبوده، لذا دوره این نسخه کامل نیست.

۴) القرآن الحکیم (Holy Quran) شماره ۱۵:

تاریخ خرید: ۱۳۷۴ ش.؛ ضمایم: صدر: صفحه عنوان، مجوز چاپ، توضیح اسامی، کشف المطالب، فهرست سور، مقدمه مترجم، دعای قبل از تلاوت منقول از امام صادق (سی صفحه)؛ ذیل: دعای ختم قرآن منقول از امام علی (یک صفحه)؛ خط متن و ترجمه: نسخ پاکستانی، خوش، حروفچینی به لاتین؛ مترجم: م.ح. شاکر؛ ناشر و بانی چاپ: انتشارات انصاریان؛ وضعیت چاپ: قم، نوبت اول، ۱۳۷۲ ش.؛ چاپخانه: صدر؛ تیراژ: پنج هزار نسخه؛ مصحح چاپ: شورای نظارت بر چاپ و نشر قرآن کریم؛ تعداد صفحه: ۶۳۴.

آرایشها: در اول نسخه کلمه «القرآن الحکیم» به خط ثلث پاکستانی با چهار لچکی و جدولبندی مشکی ساده؛ قطع و نوع جلد: وزیری، مقوا با روکش گالینگور قرمز؛ اندازه اوراق: ۱۶/۵۰×۲۳/۵۰ س.م.؛ تزیین جلد: پشت جلد کلمه «القرآن الحکیم» به خط ثلث طلایی؛ روی جلد کلمات «القرآن holy quran» به خط لاتین داخل بیضی با حاشیه تزیینی گل و برگ و جدولبندی؛ اثر مهر: Central Library AstanQods؛ ارزش و امتیاز: عادی؛ ترجمه به زبان انگلیسی. ملاحظات: متن قرآن در ستون راست و ترجمه در ستون چپ اوراق آورده شده است.

۵) قرآن مجید (The Glorious Quran) شماره ۷۲۲:

هدا کننده و تاریخ اهدا: کاظم مدیر شانه‌چی، ۱۳۷۷ ش.؛ ضمایم: صدر: صفحه عنوان (یک صفحه)؛ ذیل: صفحه عنوان، توضیح بانی چاپ، مقدمه مترجم (۱۶ صفحه)؛ خط متن و ترجمه: نسخ پاکستانی، عالی، حروفچینی به صورت مستقل؛ کاتب: نامعلوم؛ محل کتابت: [پاکستان]؛ مترجم: مارمادوک پیکتال (Marmadukepicthall)؛ ناشر: تاج کمپنی لمیت (Taj Company limit)؛ وضعیت چاپ: کراچی، نوبت اول، نیمه دوم قرن چهاردهم هجری؛ چاپخانه: تاج هنر پریس (Taj Art Press)؛ بانی چاپ و اهتمام کننده: عنایت‌الله؛ تعداد صفحه: ۶۳۶.

آرایشها: اسامی سوره‌ها به خط ثلث مشکی؛ قطع و نوع جلد: رقعی، مقوا با روکش گالینگور؛ اندازه اوراق: ۱۲×۱۷/۸ س.م.؛ تزیین جلد: روی جلد کلمات «قرآن مجید...» داخل شمس طلایی؛ ارزش و امتیاز: عادی؛ تحریر متن آیات به خط نسخ پاکستانی، ترجمه و توضیح به زبان انگلیسی؛ ملاحظات: متن آیات در ستون سمت راست و ترجمه انگلیسی در ستون سمت چپ آورده شده است.

سرخ‌رنگ، سجاوندی به سرخی، اوراق دارای جدولبندی و کمندکشی به سرخی؛ قطع و نوع جلد: رقعی، مقوا با روکش گالینگور سبز ضربی؛ اندازه اوراق: ۱۲×۱۶ س.م.؛ تزیین جلد: پشت و روی جلد یک ترنج مانند طلایی با گل و برگ طلایی در اطراف و جدولبندی، در وسط ترنج کلمات «kuran-I kerim» وجود دارد. اثر مهر: kunold b/8N... [مهر شوون دینی جمهوری ترکیه].

ارزش و امتیاز: نفیس، درجه دو؛ تحریر به نسخ عثمانی ممتاز، ترجمه و تفسیر در حواشی آیات به زبان ترکی استانبولی، کشف‌الآیات در آخر نسخه.

۳) القرآن الکریم:

تاریخ خرید: ۱۳۷۸ ش.؛ ضمایم: صدر: صفحه عنوان، شناسنامه، مجوز چاپ، کلمه «القرآن الکریم» (چهار صفحه)؛ ذیل: دعای ختم، علائم قرائت، فهرست سور، تقریظ آیت‌الله وحیدی، تشکرنامه مترجم (شش صفحه)؛ خط متن و ترجمه: نسخ عربی، ممتاز، ترجمه‌ها حروفچینی به صورت مستقل؛ کاتب: عثمان طه؛ مترجم: احمد کاویان پور ارموی؛ وضعیت چاپ: تهران، نوبت سوم، ۱۳۷۷ ش.؛ چاپخانه: اقبال؛ تیراژ: سه هزار نسخه؛ بانی چاپ و اهتمام کننده: انتشارات اقبال؛ مصحح چاپ: شورای نظارت بر چاپ و نشر قرآن کریم؛ تعداد صفحه: ۱۲۰۸.

آرایشها: اوراق جدولبندی با حاشیه گره‌بندی، اول سوره‌ها دارای کتیبه، چهار صفحه اول نسخه دارای حاشیه تذهیب با تزیینات گره‌بندی در زمینه سبز و هریک دارای یک کتیبه منقش؛ قطع و نوع جلد: وزیری، مقوا با روکش گالینگور سبز ضربی؛ اندازه اوراق: ۱۶/۴۰×۲۳/۴۰ س.م.؛ تزیین جلد: روی جلد کلمات «القرآن الکریم ترجمه ترکی» به خط ثلث و نستعلیق طلایی داخل ترنج با دو سرترنج و تذهیب گل و برگ در اطراف، درون جلد اسماء‌الحسنی داخل دایره و مربعات متحدالشکل؛ اثر مهر: کتابخانه مرکزی آستان قدس رضوی.

ارزش و امتیاز: عادی؛ ترجمه ترکی آیات قرآن، کتابت توسط یکی از اساتید معروف خوشنویسی، تصحیح متن ترکی توسط یکی از مراجع تقلید معاصر.

ملاحظات: آیت‌الله سیدمحمد وحیدی بر ترجمه متن ترکی نظارت تام داشته‌اند و لذا در پایان نسخه متن یادداشت ایشان آورده شده است؛ متن قرآن در ۶۰۴ صفحه و ترجمه ترکی نیز در ۶۰۴ صفحه مقابل آن است.